

عملیات روانی براندازان برای استحاله نظام اسلامی و قدرت نرم مقابله با آن از منظر مقام معظم رهبری فرانک بهمنی^۱

۳۶

دوره ۱۴، شماره ۱، پیاپی ۳۶
بهار ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:
۱۴۰۲/۰۹/۲۳
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۳/۰۲/۰۱

صص: ۱۰۷-۸۵

شابا چاپی: ۵۵۸۰-۲۲۲۲

رتبه علمی

ب

پژوهشی، صنعت کواهی، در:
JOURNALS.MSRT.IR

DOR: 20.1001.1.23225580.1403.14.1.3.2

چکیده

مهمترین وظیفه علم کلام پاسداری از بنیان‌های اعتقادی جامعه است این وظیفه گاهی با استدلال بر حقانیت دین، گاهی با پاسخگویی به شبهات و در صورت نیاز با تبیین چگونگی ایجاد شبهه و روش شبهه‌سازان در استحاله دین صورت می‌گیرد. عملیات روانی براندازان حرکتی است مرموزانه و حسابگرانه، همراه با برنامه ریزی دقیق که با استفاده از شیوه‌ها، ابزارها و امکانات متعدد، برای تغییر و تخریب باورها، وارونه سازی ارزش‌ها، انحراف اندیشه‌ها، تبدیل آداب و سنن اسلامی به ضد آن انجام می‌پذیرد تا منجر به نابودی اصول اعتقادی و اخلاقی حاکم بر جامعه گردد، بدین جهت پژوهش حاضر با هدف تبیین مولفه‌های اصلی عملیات روانی براندازان در استحاله نظام اسلامی و قدرت نرم مقابله با آن از منظر مقام معظم رهبری انجام شده است. پژوهش حاضر توسعه‌ای-کاربردی است و بر حسب نیاز از روش اسنادی-تحلیلی نیز استفاده شده است. مدارک سخنان مقام معظم رهبری به عنوان جامعه تحقیق و سایر منابع ناظر به اهداف پژوهش، به عنوان نمونه تحقیق مورد استفاده قرار گرفته است. حاکی از آن است که مطابق نظر رهبر معظم انقلاب، عملیات روانی براندازان با هدف استحاله نظام اسلامی صورت می‌گیرد و بهره‌برداری از جنگ نرم راهبرد براندازی آنان است؛ تضعیف و تحریف باورهای دینی و مبانی آن، اولویت براندازان برای استحاله نظام است. لکن جامعه اسلامی قادر است با تقویت قدرت نرم، آفندی یا پدافندی تلاش آنان را بی‌ثمر نماید.

کلیدواژه‌ها: عملیات روانی، نظام اسلامی، رهبر، قدرت نرم، مهارت‌های دینی، دشمن‌شناسی.

۱. استادیار فلسفه و کلام اسلامی، گروه معارف اسلامی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

پرسش‌ها، شبهات، و اعتراضات معرفتی از موضوعات درجه اول کلامی است که همواره اندیشمندان متکلم در صدد دفع و رفع آنها برآمده‌اند. اساساً علم کلام دارای دو ساحت معرفتی است، ساحت تبیینی و ساحت دفاعی، از آنجا که انسان حقیقتی ذو وجوه با قلمروهای وجودی متفاوت و مشکک است، و قلمرو اندیشه‌ورزی، مهمترین قلمرو وجودی انسان و اساس شکل‌گیری و ظهور سایر ساحت‌های معرفتی وی می‌باشد، تعالیم اسلامی متناظر بر ساحت‌های معرفتی انسان به این قلمرو توجه بسیار کرده است (طباطبایی، ۱۴۱۷ق: ۵ / ۲۵۴ - ۲۵۶).

مبرهن است که هرگاه شبهه‌ای دربارهٔ معارف و حقایق دینی شکل می‌گیرد، زمینه‌ی تهاجم بر علیه ارکان اعتقادی دین فراهم می‌گردد. در این صورت، اگر بی‌درنگ رفع و دفع شبهه، تدارک نگردد و مهاجم مهار نشود، زمینهٔ تزلزل آموزه‌های ارزشی و اعتقادی افراد جامعه فراهم شده و حقایق دینی در معرض آسیب نظری قرار خواهند گرفت، که کمترین پیامد آن اختلالات رفتاری و ضد ارزشی است. مکتبی که تهاجم نظری را دفع نکند و پاسخگوی شبهات نباشد، دچار اضمحلال شده و پس از مدتی تمامی مبانی آن دستخوش تغییر می‌گردد (بهمنی، ۱۳۹۴: ۲۱).

بدین جهت متکلمین هر جامعه، همواره ضمن پاسخگویی به شبهات و تحکیم پایه‌های اعتقادی در تلاشند فرایند تحریف و زمینه‌های انحراف از مسیر حق را نیز بنمایانند تا جامعه در برابر عملیات روانی براندازان برای نظام اسلامی مصون بماند «امروزه همگان این امر را فهمیده‌اند و دانسته‌اند که مواجههٔ استکبار با نظام جمهوری اسلامی، دیگر از نوع مواجههٔ دههٔ اول انقلاب نیست. مواجهه در آن برهه، مواجههٔ سخت بود؛ جنگ کردند و شکست خوردند. در ابتدای انقلاب کودتا کردند، شکست خوردند؛ شورش‌های قومی را پشتیبانی کردند، سرکوب شدند و نتیجه‌ای برایشان نداشت؛ لذا احتمال استفادهٔ دوباره دشمن از روش‌های سخت، برای رسیدن به مقصود، ضعیف است. اولویت دشمن اکنون جنگ نرم است؛ یعنی جنگ به وسیلهٔ ابزارهای فرهنگی، از طریق نفوذ، با توسل به دروغ، شایعه‌پراکنی و شبهه افکنی؛ با استفاده از تکنولوژی پیشرفتهٔ امروزی، جنگ نرم با ایجاد تردید در دل‌ها و ذهن‌های مردم آغاز می‌شود» (بسیجیان کشور، ۱۳۸۸/۹/۴) و با جایگزینی داده‌های ضد ارزشی تداوم می‌یابد و تا اضمحلال فرهنگ اسلام صورت نگیرد همچنان ادامه دارد. اینجاست که حمیت خردمندان فرهیختگان برای دفاع از کیان دین و نظام ارزشی جامعه نیاز است تا اولاً زمینهٔ ایجاد و

رسوخ شبهه تضعیف گردد(آفند). و ثانيا در صورت ایجاد شبهه، متناسب با نوع شبهه با روشهای علمی و هنری، خشتی گردد (پدافند).

بررسی آثار و سخنرانی‌های رهبر معظم انقلاب نشان می‌دهد، ایشان چالش‌های جهان را به خوبی می‌شناسند، از موقعیت مسلمانان و دست‌مایه‌های آنان آگاه‌اند، و می‌دانند رقیبان فکری اسلام، دیدگاه‌های خود را در قالب نظریه‌ها، نظام‌ها و مکتب‌های نظری، صورت‌بندی و نظام‌های عینی آن را نیز ایجاد می‌کنند، و برای از میان برداشتن اسلام اقدام به روش‌هایی می‌کنند، بنابراین بررسی و تحلیل نظرات ایشان برای شناخت عملیات روانی دشمن و شناسایی موثرترین شیوه و مولفه‌های آن برای مواجهه و مقابله با این عملیات بسیار کارآمد و ضروری است.

ادبیات پژوهش: پیشینه و مبانی نظری

بررسی‌های صورت گرفته در اسناد و منابع، بیانگر آن است که اغلب پژوهش‌های متناسب با تحقیق حاضر یا انحصارا به عملیات روانی پرداخته‌اند یا به شبهات خاص لذا پژوهشی که به عملیات روانی شبهه‌سازان پردازد یافت نشد. لکن با توجه به متغیرهای پژوهش حاضر، مقالاتی که حداقل دارای یکی از متغیرها بود مورد بررسی قرار گرفت. از جمله:

«واکاوی تاثیر محورهای عملیات روانی خارج از کشور بر پیامدهای اقتصادی در دیدگاه رهبر انقلاب اسلامی» (میداندار باسمنجی، ۱۳۹۳)؛ «قدم اول شناخت دشمن است / جایگاه عملیات روانی در سیره مقام معظم رهبری» (راشدی و طاهری، ۱۹۶)؛ «واکاوی اقدامات امام رضا علیه السلام در مقابل تکنیک‌های عملیات روانی مامون در جریان ولایت عهدی» (فرخی و شهبازی، ۱۳۹۸)؛ «[احصاء روش‌ها و شیوه‌های عملیات روانی و براندازی نرم](#)» (دهقان‌ده‌جمالی و طرهانی، ۱۳۹۳)؛ «[تحلیلی بر نقش عملیات روانی امریکا در جنگ سوم خلیج فارس](#)» (مرادی و علی نژاد، ۱۳۹۳)؛ «[راهبردها و محورهای عملیات روانی جمهوری اسلامی در جنگ تحمیلی](#)» (نایینی، ۱۳۸۲)؛ «[تخریب‌گرایی و مدیریت آن با رویکرد عملیات روانی فرهنگ پایه](#)» (سمیعانی، نویخت و دوستدار، ۱۴۰۰)؛ «جنگ نرم و وجود شبهات و لزوم شاخصه‌بینش و بصیرت در یاران تراز» (محمدصابر جعفری، ۱۴۰۱)؛ «تحلیل جنگ نرم اعتقادی، بر مبنای آموزه‌های قرآن کریم» (رشید پور، اسماعیلی و گلناری عباسی، ۱۳۹۴)؛ «نقش نرم افزارها در جنگ نرم» (روح الله خراسانی، ۱۳۸۹)

آنچه پژوهش حاضر را از سایر تلاشها متمایز می‌نماید این است که به فرایند عملیات روانی شبهه‌سازان در استحاله فرهنگ اسلامی و مولفه‌های آن متمرکز شده و با استقصاء نظرات مقام معظم رهبری در حوزه قدرت نرم در صدد است راهکارهای مقابله با آن را بدست آورد.

عملیات روانی

جنگ روانی استفاده برنامه‌ریزی شده از تبلیغات با بکارگیری ابزارهای متفاوت مانند رسانه و عوامل اجتماعی مانند شایعه به منظور تحریف عقاید، باورها و فروکاستن اخلاق یا تضعیف روحیه و بی‌اعتبار کردن انگیزه‌ها و ترویج ناامیدی از جمله موارد جنگ روانی می‌باشد (متفکر، ۱۳۸۶: ۱۸). فعالیت‌های تروریستی و خشونت مآبانه که به منظور ارعاب جامعه صورت می‌گیرند، فعالیت‌هایی نظیر جاسوسی، براندازی، آدم‌کشی را نیز می‌توان از انواع جنگ روانی برشمرد. مهم‌ترین هدف جنگ روانی، تغییر باورها و شکل جدید دادن به نگرش‌های عمومی مردم است.

دشمن خواهان تغییر باورها است؛ باور به اسلام، باور به کارآمدی نظام اسلامی، باور به امکان تداوم نظام اسلامی. دشمن برخلاف بدیهیات نیز کار می‌کند و تبلیغات انجام می‌دهد و با خدعه و فریب آن را در ذهن مردم می‌باوراند، از جمله: «مبهرن است که نظام اسلامی از روزی که ایجاد شده تا کنون، مرتب در معرض حملات سنگین بوده است حملات سنگین نظامی، تبلیغاتی، تحریم و امثال اینها و در عین حال، نظام اسلامی در این ۳۷ سال رشد کرده؛ یک روز نیز توقّف نداشته؛ از همه جهت رشد داشته، از همه جهت قدرت و عظمت پیدا کرده است. دشمن دریافته آن نهال ظریفی که ابتدای انقلاب به وجود آمد، امروز به درختی تناور تبدیل شده است» که «تُوْتِي اُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا» (ابراهیم/۲۵) لکن دشمنان به گونه‌ای تبلیغ می‌کند که گویا هیچ رشدی نداشته‌ایم «آقا چه فایده دارد، نمی‌شود، فایده‌ای ندارد» در حالی که نظامی با این اندازه استعداد و توانایی مقاومت، قادر است به تمام آرمان‌های خود دست یابد و قدرت خویش را افزایش دهد (مداحان، ۱۳۹۵/۱/۱۱).

قدرت نرم

قدرت نرم در سیاست یا فرهنگ، شیوه‌ای است که مخاطب با اختیار خود جذب عقیده و رفتار دیگری می‌گردد. به عبارت دیگر، قدرت نرم توانایی شکل دادن به ترجیحات دیگران از طریق جذابیت

و جذب است. یکی از مهمترین ویژگی‌های تعیین‌کننده قدرت نرم، اجباری نبودن آن است. قدرت نرم شامل فرهنگ و ارزشهای سیاسی است (نای، ۲۰۰۴: ۲۵۷).

قدرت نرم، به معنای قدرت مبتنی بر ارزش‌ها و ساختار اعتقادی افراد جامعه ارزیابی می‌شود (ابیا، ۱۳۹۱: ۱۱). و هر فرد یا مجموعه‌ای که قادر باشد بر ارزش‌ها و ساختار اعتقادی افراد تاثیر بگذارد، واجد قدرت نرم است (پارمر و کاکس، ۱۳۹۱: فصل دوم).

قرآن کریم در مسیر دعوت مردم به حق، اغلب شیوه و روش نرم را برگزیده است «ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ» (النحل / ۱۲۵) این روش، شیوه تمام پیامبران و بزرگان دین است. در فرهنگ اسلام حتی هنگام مواجهه با بزرگترین طاغوت‌های زمان، فرمان اولیة خداوند بهره‌گیری از قدرت نرم است (فضل‌الله، ۱۴۱۹: ۱۵ / ۱۱۵)

رسولان الهی و ائمه معصومین برای ایجاد و تقویت قدرت نرم آحاد جامعه در تقابل با هجوم فرهنگ‌های بیگانه و محافظت از اسلام، در مرحله اول به اصلاح سامانه معرفتی انسان‌ها پرداختند. گزارش‌های تاریخی که حاکی از موارد صف آزایی میان آموزه‌های پیامبران الهی و افکار عمومی است؛ بیانگر فقر شناختی و انگیزشی مردم می‌باشد اگر حضرت ابراهیم پس از شکستن بتها با واکنش منفی افکار عمومی مواجه شد، و مردم در آتش زدن حضرت با نمرود و عواملش همراهی کردند، حاکی از نداشتن بصیرت و آگاهی است نه اینکه حکومت نمرود را مطلوب دانسته، در صدد مبارزه برای صیانت از آن باشند.

میدان رزم دنیای معاصر نیز میدان رزم قدرت نرم است. قدرت نرم دشمن شبهه‌پراکنی است. «شبهه‌پراکنی» یعنی «ملتی که با اعتقاد و ایمان کامل برای انقلاب مقاومت کردند، شهید شدند، تلاش کردند و انقلاب را به پیروزی رساندند، سپس هشت سال در جنگی تحمیلی مبارزه کردند، و در مقابل فتنه‌ها ایستادگی کردند، اکنون بصیرت خویش را ازدست داده‌اند و دچار تشکیک اعتقادی شده‌اند؛ دشمن با شبهه‌افکنی در ایمان خدشه می‌کند، مناقشه ایجاد می‌کند؛ لذا هرگز نباید عملیات روانی شبهه‌سازی را ناچیز شمرد» (ائمه جمعه کشور، ۱۴۰۱/۵/۵) مسلم است که دفع و رفع این گونه تهاجم نرم نیز با قدرت نرم باید صورت بگیرد، قدرت نرم این حوزه، بصیرت‌افزایی، تقویت ایمان دینی با معرفت‌افزایی است.

باورهای دینی

باورهای دینی مجموعه افکار، اعتقادات و نگرش‌هایی است که در ارتباط با اصول و فروع دین و دیگر حیطه‌های مرتبط با دین و مذهب مطرح می‌گردد. دورکیم در این موضوع می‌گوید: باورهای دینی اموری فردی نیستند بلکه توسط تمام افراد یک مجموعه پذیرفته شده‌اند، حکم امری مطلق را دارد که متعلق به تمام گروه بوده و جزئی از وحدت گروه را تشکیل می‌دهد (دورکیم، ۱۳۸۳: ۷۲). حفظ باورهای دینی و پایداری باورهای افراد جامعه در مقابل آسیب‌ها و آفت‌های اجتماعی، هماره یکی از اساسی‌ترین مسائل جوامع دینی است. زیرا باورهای دینی به خصوص در سطح هنجارها، ممکن است بر اثر گذشت زمان و اختلاط با فرهنگ‌های بیگانه، دچار تغییر شوند و سبک زندگی انتزاعی و مومنانه افراد را با چالش‌هایی جدی مواجه نمایند.

هنجارها^۱ در جامعه تاثیر بسزایی بر رفتار افراد می‌گذارند، و گاهی در تقابل با ارزش‌ها^۲ قرار می‌گیرند. پذیرش هنجارها به جهت پیامدهایی است که در زندگی فردی و اجتماعی اشخاص ایجاد می‌شود در حالی که پذیرش ارزش‌ها به جهت مطلوبیت ذاتی آنهاست^۳، اگر فرهنگ عمومی جامعه مبتنی بر پذیرش و عمل به دین، به صورت غیرمشروط و به لحاظ ارزش اولیه آنها باشد نه پیامدهای ثانویه، بیانگر استحکام باورهای دینی در جامعه است، در این صورت مجموعه ارزش‌های دینی و مجموعه هنجارها منطبق و مساق هستند و جامعه سامان یافته‌تر و سالم‌تر خواهد بود و چنانچه بهر دلیل مجموعه ارزش‌ها و هنجارها، متباین و متعارض گردند، نه تنها نابسامانی‌های فرهنگی و اجتماعی افزایش می‌یابد بلکه در اغلب حوزه‌ها شاهد کجروی و اختلال خواهیم بود. لذا بازشناسی و بازیابی مفاهیم ارزشی و هنجاری برای شناخت موارد تعارض و تفاهم در فرهنگ اسلام به دلالت التزامی ضرورتی اجتناب ناپذیر است که مقام معظم رهبری به آن اهتمام ورزیده است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بدین جهت که با مطالعه و تبیین گفتمان و دیدگاه‌های مقام معظم رهبری در خصوص عملیات روانی شبهه‌سازان صورت گرفته و موجب توسعه و ارتقاء روش‌ها از طریق شناسایی اجزاء و مفاهیم مرتبط با گفتمان رهبر در خصوص عملیات روانی شبهه‌سازان گردیده است،

۱. Norms.

۲. Values.

۳. طبق نظر ملاصدرا و اخلاف وی که قائل به حسن و قبح ذاتی هستند.

از نوع توسعه‌ای و بدین جهت که برای تعیین راهکارها مورد استفاده قرار گرفته‌است، پژوهشی کاربردی است؛ در این نوع پژوهش برای رسیدن به هدف، نیازمند اسناد و تحلیل گفتمان‌ها و مطالب است لذا از روش توصیفی- تحلیلی نیز استفاده شده‌است. جامعه آماری پژوهش، مدارک سخنان منتشر شده مقام معظم رهبری است و سایر منابع نقش تبیینی و تکمیلی دارند.

یافته‌های پژوهش

۱. مولفه‌های عملیات روانی براندازان

عملیات روانی دشمن در چند دهه اخیر برای ایجاد تردید در ذهن مسلمان نسبت به مبانی اسلام و انقلاب، به قدری آشکار بوده که افراد دیر باور نیز مجاب شده‌اند که دشمن اقدام به شیخون فرهنگی کرده‌است. استعمارگران از ابتدای مواجهه با عالم اسلام متوجه شدند تا زمانی که قرآن و معارف قرآنی بر اندیشه و قلب مسلمانان حکومت کند، فرهنگ غرب جایگاهی نخواهد داشت. گروهی از کشیشان مذهبی آمریکا که در سال ۱۸۳۵ میلادی (۱۲۱۴ش) به رهبری شخصی به نام جان کینز به ایران آمدند در جمله پایانی گزارش مکتوبی که به عنوان حاصل مطالعات خود در ایران برای آمریکا فرستادند نوشتند: «باید اسلام و محمدگرایی در ایران، با درخشش فزاینده فرهنگ تمدن غرب، به آرامی و بدون خطر، کمرنگ و بی‌فروغ گردد». اولین گروه هدف برای عملیات روانی دشمن نیز جوانان‌اند، به ویژه جوانانی که در راستای رشد و تعالی دانش و فرزانداری قرار دارند و آینده‌ی فرهنگ دینی و سیاسی کشور با آنان رقم خواهد خورد (کنگره جامعه اسلامی دانشجویان در مشهد، ۱۳۸۰).

استقصاء در منظومه کلامی ایه الله خامنه‌ای این نتیجه را بدست داد که عملیات روانی براندازان متناسب با هدف ایجاد آن و جامعه مورد نظر، دارای مولفه‌های متعددی است که هر کدام به نوعی در ایجاد تغییر و استحاله فرهنگ جامعه موثر هستند. مهم‌ترین مولفه‌ها از منظر مقام معظم رهبری عبارتند از:

۱-۱. شبهه حس حقارت و ناتوانی

عوامل ایجاد احساس حقارت در سه دسته عمده طبقه‌بندی شده‌است: ۱. تأثیر محیط ۲. ضعف- های درونی ۳. نداشتن عزت نفس، این عوامل، محتمل است با یکدیگر یا هر یک به تنهایی منجر به ایجاد احساس حقارت شود و طیف وسیعی از رفتارهای فرد مبتلا را از کمروبی تا استبداد و از تسلیم

و اطاعت حداکثری تا شورش در بر گیرد (منصور، ۱۳۶۹). مازلو در هرم نیازها، احترام به خود یا عزت نفس را در سطح سوم قرار داده که مشتمل بر تمایل به شایستگی، تسلط، پیشرفت، توانمندی، کفایت، اطمینان، استقلال و آزادی است (نصیری، ۱۳۹۸: ۴). شبهه‌سازان با هدف ایجاد حس حقارت و ناتوانی در مردم ایران و در نتیجه ایجاد وابستگی به غیر، در جهت بی‌ارزشی داشته‌های ملت و توانایی‌های ایشان تلاش می‌کنند. زیرا به درستی می‌دانند که توسعه حس حقارت در جامعه که مطابق تحقیقات صورت گرفته تقریباً تمامی افراد بشر آن را کم یا بیش، تجربه کرده‌اند (طاهری، ۱۳۸۵) موجب انزوای اجتماعی گشته (هاسپر، ۲۰۱۳)، مانع حضور فعال و موثر فرد در اجتماع خواهد بود. ضمن آنکه چنانچه احساس حقارت به شکلی افراطی و ناپه‌نچار، تبدیل به عقده حقارت شود، فرد برای رفع حس حقارت خویش از راه‌های ناسالم و ضد ارزشی استفاده می‌کند (اسپربر، ۱۳۷۹)، رفتارهای ناپه‌نچار گرچه با منطق ناسالم خصوصی فرد سازگارند اما با منطق عقلانی هماهنگ نیستند (شیلینگ، ۱۳۸۲) و جامعه را دچار آسیب می‌کنند (پیام، ۱۳۹۶: ۹).

«در تخریب فرهنگی، کاری که براندازان انجام می‌دهند این است که تردید در توانمندی را جایگزین عزم راسخ ملی کنند. ملت تا عزم راسخ نداشته باشد، نمی‌تواند رشد کند؛ سعی می‌کنند عزم راسخ ملت را در مسائل مهم مربوط به سرنوشت کشور به هم بزنند، در آنها تردید ایجاد کنند؛ جای احساس عزت و اعتماد به نفس ملی، احساس حقارت ملی را به آنها تزریق می‌کنند؛ جای ایمان راسخ، شبهه‌افکنی و بی‌اعتقادی؛ جای کار و تلاش و همت بلند، لذت‌جویی و شهوت‌رانی و از این قبیل؛ این کارها کارهایی است که انجام می‌گیرد» (حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۳/۱/۱)

«دشمن حسابگر در پی این است که ارکان نظام را متلاشی کند؛ و این کار را با تزلزل پایه‌های ایمانی؛ شبهه‌افکنی در ذهن‌ها و ایجاد تردید، با تهدید و ارباب، با تهمت، با تحقیر، با افتراء که همگی موجبات حس حقارت و ناتوانی را در فرد فراهم می‌آورند، انجام می‌دهند. سپس این مساله را در قالب مثالی به روشنی تبیین نموده، می‌فرمایند: «اگر الماسی گرانبها در اختیار داشته باشید و بخواهند آن را به ثمن بخش از شما بخرند، یکی از راههایش این است: نفر اول بگوید «آقا! این شیشه است»، نفر دوم بگوید «بی‌ارزش است»، نفر سوم همین‌طور، تا شما کم‌کم در حقانیت این الماس دچار تردید

Hasper. ۱

Sperber . ۲

Shling . ۳

شوید. در آن صورت راحت‌تر می‌شود این الماس را از شما بگیرند» (دانشجویان بسیجی «طرح ولایت، ۱۰/۰۶/۱۳۷۹»)

۱-۲. شبهه در باورهای اسلامی

هر انسانی دارای شاکله ذهنی مبتنی بر ارزش‌هاست که در طول زمان با آنها انس گرفته‌است. اگر مطالبی که دیگران می‌گویند یا فعالیتی که انجام می‌دهند، تفاوت زیادی با شاکله ذهن فرد داشته‌باشد، ناخودآگاه آن را رد می‌کند؛ اما چنان که میان آنها قرابت و همانندی باشد، ذهن آن را می‌پذیرد و گاهی بدون تفکر درباره تفاوت مطلب ارائه‌شده با شاکله ذهن، آن صحیح می‌پندارد در این گونه موارد فرد قادر نیست تفاوت میان مطلب بیان شده و ارزش واقعی، را درک کند و مبتلا به شبهه می‌گردد، از این رو یکی از مسائل مهم در عملیات روانی، ارائه مطالب ضد مذهب در شکل و قالب دین و مذهب است. استفاده از عناوین و کلمات مذهبی مانند راه راست و رشد، سوگند به مقدسات دینی، ادعای بندگی خدا داشتن از موثرترین شیوه‌های شبهه در دینداری است؛ چنان که فرعون خود را منادی راه رشد و سعادت می‌خواند و می‌گفت: «وَمَا أُهُدِيكُمْ إِلَّا لِسَبِيلِ الرَّشَادِ» (غافر / ۲۹) ایجاد شبهه در سامانه اندیشه‌ورزی افراد بدین ترتیب است: ۱. تغییر در افکار و اندیشه؛ ۲. تغییر باورها و اعتقادات؛ ۳. دگرگونی رفتار؛ ۴. تغییر ساختار حکومت. برای تحقق این هدف نیز نیازمند پذیرفته شدن از سوی آحاد جامعه‌اند لذا در گام اول به تغییر افکار و در گام دوم به تغییر باورها می‌پردازند در نتیجه مقبولیت حاکمیت مبتنی بر اندیشه‌ها و باورهای اسلامی کاهش می‌یابد و بدین طریق پشتوانه مردمی حاکمیت متزلزل می‌گردد و می‌توان با انقلاب رنگی یا مانند آن حاکمیت را عوض کرد. «امروز هیچ‌کس نمی‌تواند انکار کند که فوری‌ترین هدف دشمنان جمهوری اسلامی، تسخیر پایگاه‌های فرهنگی در کشور است. آنان درصددند بدین وسیله، باورهای اسلامی و انقلابی را که اصلی‌ترین عامل ایستادگی ملت ایران در برابر نظام سلطه استکباری است، از ذهن‌ها و دل‌ها بزدايند و باورهای سلطه‌پذیری و فرو دستی در برابر غرب را به جای آن بنشانند» (مشهد، ۱۳۸۰/۶/۱۰).

۱-۳. تحدید و تحریف مفهوم امر به معروف و نهی از منکر

تحدید فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر برای از بین بردن حس حمایت‌گری عمومی یکی یگر از تلاش‌های براندازان است، لذا برخی تصویری کنند امر به معروف و نهی از منکر

منحصرمی‌شود به تذکر دادن به افرادی که یکی از فروع دینی را رعایت نمی‌کند. در حالی که این موضوع بخش کوچکی از امر به معروف و نهی از منکر است. مقام معظم رهبری معتقدند «از آنجا که معرفی بالاتر از ایجاد نظام اسلامی و حفظ نظام اسلامی نداریم بنابراین امر به ایجاد نظام اسلامی و حفظ آن، مهم‌ترین معروف است و هر کسی در این راه تلاش کند، امر به معروف است» (حرم مطهر رضوی، ۱۴۰۲/۱/۱). حفظ عزت و آبروی ملت ایران، دومین معروف مهمی است که میان عامه مردم مغفول مانده‌است. معاندین اسلام با تمسخر و مقایسه ناصحیح تلاش می‌کنند عزت مسلمان ایرانی را مخدوش سازند و به جهت وجود شبهه تحدید امر به معروف و نهی از منکر در اذهان مردم کسی در پی نهی از این منکر نیست. معروفها عبارتند از: «اعتلای فرهنگ، سلامت محیط اخلاقی، سلامت محیط خانوادگی، تکثیر نسل و تربیت نسل جوان آماده برای اعتلای کشور، رونق دادن به اقتصاد و تولید، همگانی کردن اخلاق اسلامی، گسترش علم و فناوری، استقرار عدالت قضائی و عدالت اقتصادی، مجاهدت برای اقتدار ملت ایران و وراثت آن، اقتدار امت اسلامی و تلاش و مجاهدت برای وحدت اسلامی» (همان) نقطه مقابل این معروفها منکر است که نهی از آن واجب است که عبارتند از: «ابتدال اخلاقی، کمک به دشمنان اسلام، تضعیف نظام اسلامی، تضعیف فرهنگ اسلامی، تضعیف اقتصاد جامعه و تضعیف علم و فناوری» (همان).

۴-۱. تردید در اعتقادات و غیرت دینی

ایجاد شک و تردید در اعتقادات و تضعیف غیرت دینی مسلمانان یکی دیگر از مولفه‌های عملیات روانی براندازان است. «تردیدافکنی در ایمان مردم و در عزم راسخ مردم؛ .... تردیدافکنی در ایمان و غیرت دینی مردم آن چیزی است که دشمن دنبال آن است» (قم، ۱۳۹۸/۱۰/۱۸) مقام معظم رهبری تأکید می‌کنند «دشمن دریافته با ایجاد تردید در اعتقادات، قدرت تهاجمی و حتی قدرت دفاعی جمهوری اسلامی هم تحت تأثیر قرار خواهد گرفت و تضعیف می‌گردد، بنابراین با استفاده از تمام عوامل خویش در این جهت شبهه‌سازی می‌کنند» (همان). دشمن برای از بین بردن دژ مستحکم مردم ایران و رخنه در آن، تلاش می‌کند در ایمان آنها خدشه کند، مناقشه نماید؛ و این توطئه را با شبهه‌افکنی صورت می‌دهد. هدف از شبهه‌پراکنی نیز ایجاد تزلزل در ایمان مردم است که عامل اصلی حفظ کشور و حفظ نظام اسلامی است (ائمه جمعه کشور، ۱۴۰۱/۵/۵).

مقام معظم رهبری عبارت «رقیق کردن اعتقادات اسلامی» را بکار می‌برند زیرا به راحتی نمی‌توان باورهای دینی را از بین برد، لکن با شبهه می‌توان به شکاکیت، بدعت و ترفیق باورهای دینی دست-یافت. با تضعیف احساسات اسلامی و رسوخ تفکرات الحادی و شبه‌الحادی غیرت دینی نیز روندی فروگاشی خواهد داشت. امروزه در کشورهای عربی نیز شبهه‌سازی با شدت پیگیری می‌گردد؛ با ایجاد تردید در عقاید توانستند ذهن و فکر جوانانی را که در قاهره یا تونس اجتماع کردند و حوادثی بزرگ رقم زدند، تغییر دهند، و انقلاب آنان را نابود سازند (مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۰/۳/۸).

شبهه‌سازی در دین و بینات اسلامی و انقلاب اسلامی، با شبهه در توحید، نبوت، امامت و ولایت آغاز می‌گردد وقتی در پایه و اساس دین تردید و تزلزل ایجاد شد، شبهه‌پراکنی در احکامی مانند حجاب و حدود شرعی و سایر امور به آسانی صورت می‌پذیرد. شبهه‌هایی که با فرقه‌سازی، هنجارشکنی‌های اخلاقی و جنسی و مانند آن از طرق مختلف، به ویژه توسط رسانه‌های غیر رسمی، ساخته و رواج می‌یابد و زمینه تردید در اعتقادات مخاطب را فراهم می‌آورد و غیرت دینی را تضعیف می‌کند در نهایت نیز موجب هنجارشکنی‌های دینی می‌گردد (اعضای مجلس خبرگان رهبری ۱۳۹۰/۶/۲۵).

۱-۵. اختلاف افکنی

ایجاد اختلاف و تفرقه در جامعه بُعد دیگری از عملیات روانی براندازان است. رهبر معظم انقلاب نیز فرمودند: «اگر تبلیغات اینها را نگاه کنید، می‌بینید که در مورد کشور عزیز و ملت بزرگ و قهرمان ... ما، بر روی چند نقطه متمرکزند: اول، اختلاف و دوئیت و تفرقه است؛ همان داستان قدیمی «تفرقه بینداز، حکومت کن»؛ ... درصددند تفرقه ایجاد کنند، اگر نتوانستند تفرقه ایجاد کنند، شایعه‌ی تفرقه را پخش کنند. مبرهن است که مسأله اختلاف از اولویت‌های ایشان است» (روحانیون، ۱۳۷۶/۱۰/۳).

مهم‌ترین ابزار جنگ نرم ایجاد بدبینی و اختلاف میان مردم است، با استفاده از تفاوت در سلیقه‌ها، ایده‌های سیاسی به ویژه انتخابات تلاش می‌کنند اختلاف ایجاد کنند؛ ... با ایجاد تردید و اختلاف، دلها را نسبت به یکدیگر چرکین می‌کنند و مردم را در مقابل یکدیگر قرار می‌دهند؛ هنگامی که اتحاد تضعیف گردد و اختلاف ایجاد شود زمینه و بستر لازم برای ورود عناصر دست‌آموز مغرض معاند فراهم می‌گردد (بسیجیان، ۱۳۸۸/۹/۴).

شبهه‌پردازان تلاش می‌کنند با شایعه‌پردازی، جعل خبر، پردازش تقلب‌آمیز اخبار ... مطالب خلاف واقع را به ذهن مخاطبین القاء نموده و احساسات آحاد جامعه را نسبت به یکدیگر و مسئولان نظام

بدین نمایند. ... فریب خوردن در این مسائل، وحدت ملی را خدشه‌دار می‌کند. در حالی که وحدت ملی یکی از اساسی‌ترین خواسته‌های یک ملت است (حرم امام رضا «ع» ۱۳۷۹/۶/۱).

مقام معظم رهبری راز موفقیت جامعه اسلامی را در اتحاد دانسته و می‌فرماید: «دست‌هایی در کار است تا اختلاف ایجاد کند، در موضع‌گیری‌های گوناگون حزبی و جناحی، گروهی و گاهی گروهکی، افراد را با همدیگر مسأله‌دار کند؛ این عمل در تقابل با آیه «أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَاصْلِحُوا بَيْنَ أَخْوِيكُمْ» قرآن بعد از بیان «وإن طائفتان من المؤمنین اقتتلوا فاصلحوا بینهما» می‌فرماید: «أَمَّا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»؛ مؤمنین به خدا، به دین و مسیر انبیا باهم برادرند و تکلیف آنان هنگام اختلاف ایجاد اصلاح است. لکن عده‌ای با جناح‌بندی و اظهارات حزبی و ایجاد ولایت حزبی تلاش می‌کنند در تنور اختلاف‌افکنی و آتش‌افروزی بدمند. ابتدا ولایت را که از تعالیم اساسی دین و از مصرّحات قانون اساسی است، با شبهه‌افکنی ردمی‌کنند سپس با رفتاری متناقض، ولایت حزبی به وجود می‌آورند. انسان بایسته‌است صاحب‌نظر باشد و قدرت تحلیل سیاسی داشته‌باشد. این توانایی موجب مصونیت ملت است لکن جناح‌بندی، موضع‌گیری متعصبانه، جنجال و مناقشه سیاسی صحیح نیست» (مستولان وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۱/۴/۲۶).

۱-۶. ترویج یاس، ناتوانی و بی‌اعتمادی

تعیین سند چشم‌انداز ۱۴۰۴، از عوامل امید و نقطه قوت است زیرا هدفمندی و تعیین مسیر موفقیت موجب تسهیل‌گری می‌گردد و زمینه افزایش نشاط و امید را فراهم می‌آورد، لکن شبهه‌سازان با تخویف و محال برشمردن غایت در صدد ایجاد یاس در جامعه هستند؛ با عباراتی مانند: «آقا به این سند توجهی نشده» «پیشرفت‌های علمی انجام‌شد مهم و مفید نیست» «جوانهای بیشتر تمایل به خلاف دارند»، در تلاشند نقاط مثبت و قله‌های برجسته و امیدافزا را در انظار عمومی بی‌فروغ کنند؛ و متقابلاً نقاط ضعف را بزرگ‌نمایی کنند؛ سیاه‌نمایی کنند؛ تلقی‌های بدبینانه نسبت به نظام را گسترش و تبدیل به شایعه کنند. بهر ترتیب سعی دارند یاس را به جامعه القاء کنند. نتایج عملی یاس نیز انزوای افراد مبتکر، نخبه، جوان و پُر نشاط است، ... مشارکتها کم رنگ می‌گردد و پویایی جامعه کاهش می‌یابد. باید دقت نمود که خط فعالیت دشمن القای مکرر بن‌بست نشان‌دادن غایت کشور است. ... القای بحران، القای سیاه بودن وضعیت کشور است. (خبرگان، ۱۳۸۸/۷/۲). چرا که «آنها حاضر نیستند دین و دموکراسی روی یک علم برافراشته ببینند. سعی آنها این است که بین مردم سالاری و دین فاصله

ایجاد کنند.» (۱۳۸۲/۳/۱۴) و بر این اساس «تلاش دشمن این است که مردم را از نظام اسلامی دلسرد و پایه‌های ایمان و عقیده و عمل دینی را در مردم سست کند» (۱۳۸۰/۳/۲۰)

«دشمنان اعتماد مردم را هدف گرفته‌اند؛ دشمنان می‌خواهند اعتماد را در هم بشکنند. در حالی که اعتماد بزرگترین سرمایه جمهوری اسلامی است» (نماز جمعه تهران، ۱۳۸۸/۳/۲۹)؛ امیرالمؤمنین (ع) در نهج البلاغه می‌فرماید: «مَنْ نَامَ لَمْ يَنْمَ عَنَّهُ» غفلت ما موجب کم کاری دشمن نمی‌گردد او علیرغم ایجاد ناامیدی، بی‌اعتمادی و سستی در برخی، پیوسته در تلاش است تا این وضعیت را توسعه دهد و مردم را بیش از پیش نسبت به نظام اسلامی دلسرد نموده، اعتماد مردم روندی فروکاهشی پیدا کند.

۱-۷. ایجاد تشکیک

نظام اسلامی مشروعیت خویش را از خداوند و فعلیت خویش را وامدار مردم است. پس از سال ۷۳، رخنه‌افکنی در مبانی اعتقادی و ارزشی نظام در سطوح مختلف شروع گردید. شبهه‌سازی و تردیدافکنی به شکلی شمول‌گرایانه و ژرف در مشروعیت انقلاب، لزوم اسلامی بودن نظام، جدایی دین از سیاست که از مبانی مسلم فکری پیشروان انقلاب است به کمک برخی عناصر داخلی آغاز گردید. نقشه‌ی اساسی دشمن مقابله با جمهوری اسلامی برای دستیابی و سلطه بر ایران و استضعاف و استحقار مردم شریف مسلمان است (دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۲/۲۲).

برای ایجاد تشکیک گام اول، شبهه‌سازی برای سلب اعتماد مردم است، سپس ایجاد تشکیک در قوای سه‌گانه کشور و گزارشها می‌باشد. هرگاه یکی از قوا گزارشی می‌دهد، عملیات آنها شروع می‌شود و با استفاده از رسانه‌های خارج از کشور و فضای مجازی تشکیک آغاز می‌گردد. با بیان عباراتی مانند: «از کجا معلوم اینها راست است؟» «از کجا معلوم آمارها درست است؟» شبهه‌ای به وجود می‌آورند و تشکیک می‌کنند. برای هر سه قوه قضائیه، مجریه و مقننه این عملیات صورت می‌گیرد. تشکیک در فعالیتها، زحمات را ضایع و اعتماد آحاد مردم را کاهش می‌دهد (قوه قضائیه، ۹۰/۴/۶).

دشمنان مصرند، ثابت کنند ملت ایران از اعتقادات دینی، از احساسات انقلابی روگردان شده‌است، یکی از عبارات پرتکرار آنان در رسانه‌های وابسته نیز این است «مردم از دین روگردان شده‌اند». با اینکه خلاف آن در مقام ثبوت مشاهده می‌شود از جمله در شب‌های قدر، راهپیمایی در روز قدس، راهپیمایی ایام اربعین به کربلا و مانند آن، لکن دشمن به وسوسه و ایجاد تشکیک خود ادامه می‌دهد.

«مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ، الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ» (الناس: ۴-۶)، «ناس» ایناند که دائم در حال وسوسه‌اند (دانشجویان، ۱۴۰۱).

۱-۸- تحریک احساسات مردم علیه کارگزاران

یکی دیگر از مولفه‌های عملیات روانی، تحریک احساسات مردم علیه کارگزاران و مسئولان کشور است که این نوع عملیات روانی، همواره از سوی مخالفان حکومت‌های اسلامی مورد استفاده قرار گرفته‌است. از جمله «معاویه برای آغاز جنگ صفین از پیراهن خون‌آلود عثمان و انگشتان قطع شده نائله، همسر عثمان، بهره برد. یک سال، پیراهن خون‌آلود خلیفه را بر منبر آویخت و گاهی در انظار عمومی، بر تن کرد، در نتیجه گروهی از مردم شام با خود عهد کردند تا وقتی قاتلان خلیفه را به سزای اعمال نرسانند، آسایش و راحتی را بر خود حرام کنند! معاویه هرگز در پی خون‌خواهی عثمان نبود، با این رفتار، در صدد تحریک احساسات مردم و رسیدن به مطامع دنیوی خویش بود. جریان کشته‌سازی و مظلوم‌نمایی در اغتشاشات اخیر نیز از جمله تلاش‌های براندازان به منظور تحریک احساسات مردم علیه نظام جمهوری اسلامی بود» (شریفی، ۱۳۸۸: ۹۲-۹۰).

بنابراین همه قشرهای فعال کشور، به ویژه روحانیون، دانشگاهیان، مسئولان به ویژه مدیران ارشد، روشنفکران و نویسندگان وظیفه دارند که عوامل اقتدار را در کشور تقویت نمایند (قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹). و تقویت اقتدار ممکن نیست مگر با جلب رضایت صحیح مردمی در نظام اسلامی، اداره کشور به معنای حاکمیت کسی یا کسانی بر مردم و حق یک جانبه نیست بلکه حق دو جانبه است و حق طرف مردم، کفه سنگین‌تر آن است (۱۳۸۸/۲/۱۴).

۲. قدرت نرم مقابله با براندازان

براندازان با استفاده از ابزارها و فناوریهای جدید ارتباطی بسیار قوی؛ بنیان‌های اعتقادی و ارزش‌های اجتماعی مردم را نشانه گرفته‌اند و با عملیاتی پر تکرار، شبهه‌های متنوعی را در آن‌ها با اهداف ذکرشده، مطرح می‌کنند. نظام اسلامی برای دفع و رفع شبهات نمی‌تواند وارد جنگ سخت شود و ناگزیر است از قدرت نرم خویش، آفندی یا پدافندی برای مقابله با عملیات روانی آنان استفاده نماید. مولف‌های بنیادی قدرت نرم از منظر مقام معظم رهبری عبارتند از:

۲-۱. معرفت افزایی (آفندی و پدافندی)

باید برای تقابل با جریان براندازان، ابعاد مختلف را در نظر گرفت و تلاشی همه جانبه نمود. گام اول نیز افزایش معرفت، علم و آگاهی است (روحانیون سمنان، ۱۳۷۵/۸/۱۷). بصیرت‌افزایی و تقویت ایمان دینی در مجموعه مهارت‌های دینی، سر سلسله قدرت نرم مسلمانان در برابر شبهه‌سازان و براندازان است (همان).

پیروی از علم و آگاهی، یکی از مهمترین اصول زندگی اجتماعی در اسلام است. به همین دلیل، بسیاری از آیات قرآن کریم و روایات اسلامی، به این مساله اختصاص یافته است. پیروی از حدس و گمان، و بی‌توجهی به شبهه‌های فکری و اعتقادی، زمینه انحراف و کژروی افراد جامعه را فراهم خواهد آورد. در عملیات روانی، براندازان از جهل مخاطب استفاده می‌کنند، زیرا مخاطب جاهل کمتر در پی یافتن حقیقت است و چنانچه حقیقت بر او عرضه شود، قادر به فهم آن نیست و از پذیرش حق امتناع می‌ورزد (مستولان صدا و سیما، ۱۳۸۳/۹/۱۱). انس با قرآن، معرفت اسلامی را در ذهن ما قوی‌تر و عمیق‌تر می‌کند. مشکلات جامعه اسلامی ناشی از دورشدن از قرآن، حقایق و معارف آن است (۱۳۷۹/۸/۹).

مقام معظم رهبری معتقدند اگر مبانی معرفتی افراد مستحکم باشد، دل قوی می‌گردد، گام استوار می‌شود، حرکت متداوم و مستمر می‌شود و قدرت افراد افزایش می‌یابد و اطمینان حاصل می‌شود. ایمان و اطمینان رابطه‌ای دو سویه دارند «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزِدُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ» (فتح: ۴) مؤمن با آرامش قلبی‌ای که از خداوند متعال دریافت می‌کند به واقعیات معنوی و الهی متکی می‌گردد، لذا در ایمان، روندی افزایشی خواهد داشت (دیدار دانشجویی، ۱۴۰۱).

ایمان دینی با معرفت سیاسی نیز باید همراه باشد؛ «دیانت ما عین سیاست ما است، سیاست ما عین دیانت ما است» یکی از عناصر اقتدار کشور است. «امروزه یکی از توصیه‌های اساسی هیئت‌های اندیشه‌ورز آمریکایی و انگلیسی این است که با دین سیاسی باید مخالفت کرد؛ تبلیغ جدایی دین از سیاست؛ یعنی جدایی دین از زندگی؛ دین فقط در دل، نه در عمل، که اقتصاد، سیاست، ... غیر دینی باشد، ظاهر، ظاهر دینی و رفتار غیر دینی باشد؛ این خواسته آنان است» (قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹).

یکی از مهم‌ترین ابعاد معرفت دینی تبیین این حقیقت است که «دین جدای از حکومت نیست همانگونه که پیغمبر اکرم پس از ورود به مکه اقدام به ایجاد حکومت کردند و دین را با ریختن در قالب حکومت توانستند ترویج نمایند. تمیز دین از سیاست یعنی تقلیل دین در سطح احساسات

فردی و رهاکردن ظالم، بدین جهت مستکبران در پی انفکاک دین از سیاست هستند و همواره از دینی که دولت دارد، قدرتمنداست، واجد ارتش و سیستم اداری و اقتصادی است، هراس دارد. معرفت به اهمیت و التزام عدم انفکاک دین از زندگی، سیاست و ... معرفت دینی مورد نیاز در مقابل با شبهات است» (قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹).

در مجموع باید گفت «دین، خرد، علم و عزم چهار مولفه ضروری معرفت‌افزایی است. تقویت مولفه‌های معرفت‌افزایی، نه تنها موجب رشد و بالندگی خود فرد می‌گردد، امکان تأثیرگذاری را به حداکثر می‌رساند» (دیدار دانشجویی، ۱۴۰۱).

۲-۲. بصیرت‌افزایی (آفندی و پدافندی)

در منظومه کلامی مقام معظم رهبری یکی از مضامین پر تکرار «بصیرت» است به ویژه در طوفان شبهات، بصیرت به معنای قدرت تحلیل، قدرتی که واقعیتهای جامعه را می‌شناسد و آنها را واکاوی می‌نماید. در طول تاریخ، ضربه‌پذیری جامعه اسلامی به جهت ضعف در قدرت تحلیل (۱۳/۱۱-۱۳۷۷) و به عبارت دیگر نداشتن بصیرت بوده‌است.

همه آحاد جامعه برای فهم و تحلیل حوادث، نیازمند بصیرت هستند، مطابق روایات، بصیرت یعنی انسان در حوادث پیشینی و پسینی، تدبر کند؛ به تعبیر امیرالمؤمنین، اعتبار کند: «رحم الله امرء تفکر فاعتبر» (نهج البلاغه، نامه ۶۲)؛ فکر کند و بر اساس تفکر، اعتبار کند و با تدبر مسائل را ارزیابی نماید «و اعتبار فأبصر» با این سنجش، بصیرت می‌یابد. به عبارت دیگر «حوادث را صحیح دیدن، درست سنجیدن و در آنها تدبر کردن، موجب ایجاد بصیرت در انسان می‌گردد؛ انسان بینائی کسب می‌کند که دیدگانش حقیقت را می‌بیند» (قم، ۱۳۸۹/۸/۴).

امیرالمؤمنین (ع) می‌فرماید: «فإنما البصیر من سمع فتفکر و نظر فأبصر» و «البصیر من سمع فتفکر و نظر فأبصر» زیرا اندیشیدن توانایی تفکیک حق و باطل، نسبت به آنچه می‌شنود و می‌بیند را به او می‌دهد. بسیاری از کسانی که در لغزشگاه‌های بی‌بصیرتی لغزیدند و سرنگون شدند این بود که گوش و چشم خویش را بر حقایق بستند. بنابراین برای داشتن بصیرت باید از نگاه و توجه سطحی به مسائل اجتناب شود. «در تاریخ ضبط شده‌است که در صفین، لشکر معاویه نزدیک شکست بود؛ انهدام و انهزام آن میسر گردیده بود. لذا قرآن‌ها را بر روی نیزه‌ها زدند و وسط میدان آمدند. با این معنا که قرآن بین ما و شما حکم باشد. عوام بی‌بصیرت تحت تأثیر قرار گرفتند و مقابل امیرالمؤمنین شمشیر

کشیدند، بی‌بصیرتی موجب لغزش و فرو افتادن افراد در دام شبهه گردید، در حالی که نگاه دقیق و هم‌جانبه، مغالطه‌جیه دشمن را روش می‌سازد. جبهه‌مقابل در مقام اثبات مدعی پذیرش قرآن و در مقام ثبوت با جنگ در برابر امام منتصب الهی و مفترض‌الطاعة جامعه اسلامی مخالف قرآن است. مطلب واضح و روشن است لکن بصیرت نداشتند؛ این بی‌بصیرتی ناشی از بی‌دقتی و چشم بستن بر روی حقیقتی واضح است» (قم، ۱۳۸۹/۸/۴).

۲-۳. تقویت ایمان دینی (آفندی و پدافندی)

ایمان دینی و تقویت آن تأثیری آفندی و پدافندی دارد، استحکام ایمان مانع پذیرش شبهه می‌گردد و تأمین نیازهای فکری و پاسخگویی به استفسارها و شبهات نیز پدافندی است. دشمن متناوبا شبهه‌القاء می‌کند و باید به طور دائم با تبیین حقایق دین و پاسخ‌های متناسب جامعه را در برابر شبهات تسلیح نمود (قم، ۱۳۸۹/۷/۲۷). رهبر معظم انقلاب موفقیت فردی و اجتماعی جامعه را نیز منوط به ایمان دینی و تقویت آن می‌دانند و توکل به خدای متعال و مستحکم‌تر کردن رابطه قلبی با ذات مقدس ربوبی را از شروط لازم آن برمی‌شمردند (مسئولان وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۸۱/۴/۲۶).

اساساً یکی از عناصر اقتدار جامعه اسلامی، ایمان است، «ایمان دینی از مهم‌ترین عناصر مقاومت و تحرک کشور اسلامی است؛ از ۱۳۰ سال، ۱۴۰ سال پیش به این‌طرف، هر حرکتی در این کشور انجام گرفته است که اثرگذار، جریان‌ساز و مؤثر بوده است، عنصر ایمان دینی در آن اصل اول بوده است. به عنوان نمونه قضیه تنباکو، مرجع تقلید حکم کرد، مردم بخاطر داشتن ایمان دینی به آن عمل کردند» (قم، ۱۳۹۵/۱۰/۱۹).

۲-۴. بیان حقیقت بدون تعصب (پدافندی)

تعصب، وابستگی غیر منطقی به قول، فعل یا عقیده یا شخص است، به اندازه‌ای که انسان متعصب حاضر است حق را فدای آن نماید. یکی از وظایف مهم نخبگان و خواص، تبیین است؛ روشن کردن حقائق بدون تعصب و جانبداری خاص؛ بدون حاکمیت فکری و احساسی تعلقات جناحی و گروهی، تبیین صحیح است زیرا باید در بیان مسائل، جناح‌بندی و سایر تعصبات را رهاکرد تا حقیقت را فهمید. در جنگ صفین جناب عمار یاسر تبیین حقیقت می‌کردند. جناح مقابل (معاویه)، تبلیغات گوناگونی داشتند. که امروزه به آن جنگ روانی می‌گویند، عمار یاسر به صفوف مختلف جبهه می‌رفتند

و برای آن‌ها حقائق را بدون تعصب روشن می‌کردند و مانع ایجاد اختلاف و تردید در افراد می‌شدند. شبهه‌افکنی همواره ساده‌تر از رفع و دفع شبهه است لذا باید خود را موظف دانست که با تبیین حقایق بدون تعصب در مقابل جنگ روانی دشمن ایستاد و مقاومت کرد (سپاه، ۱۳۸۸/۵/۵).

۲-۵. تلاش مضاعف اساتید و علما (پدافندی)

شبهات دینی، سیاسی، اعتقادی و معرفتی که دشمن در عملیات روانی، مطرح می‌کند با هدف از میان برداشتن پشتوانه انسانی نظام اسلامی صورت می‌گیرد، لذا مواجهه، رفع و دفع آنها نیازمند دانش و دقت نظر است که علماء دین باید به آن بپردازند. نظام اسلامی از جهات مختلف متکی به علمای دین و نظریه‌پردازان و محققان و دانشمندان است (حوزه علمیه قم، ۱۳۸۹/۷/۲۹).

مبرهن است که در این زمان با توجه به شبهه‌سازی و شبهه‌افکنی حداکثری براندازان، تبیین دین اسلام، حقیقت و صراط مستقیم با مشکلات بزرگی مواجه است. در مقابل این جنس از مشکلات لازم نیز علمای دین و مرزداران عقیده باید قرار بگیرند (روحانیون کردستان، ۱۳۸۸/۲/۲۳).

مناسب‌ترین روش برای مواجهه با عملیات روانی براندازان در حوزه عقاید، روش شهید مطهری است. «ایشان به عرصه‌ی ذهنیت جامعه نظر کرد و عاساسی‌ترین سؤالات ذهنیت جامعه جوان، تحصیل کرده و روشن‌فکر را استقصاء نمود سپس با تفکر و فلسفه اسلامی و منطق قرآنی به پاسخ‌گویی پرداخت، شهید مطهری نمونه شخصیت روحانی متناسب با زمان است که در چالش‌ها درست انتخاب کرد و اقدام بجا انجام داد. این منش باید در حوزه‌های علمیه نهادینه شود. همه باید با این جریان و روش آشنا باشند» (روحانیون همدان، ۱۳۸۳/۴/۱۵).

۲-۶. خلاقیت و مهارت دینی (پدافندی)

بخش بزرگی از عملیات روانی با استفاده از ابزارها و فناوریهای جدید ارتباطی صورت می‌گیرد؛ ابزارهای نوین به مثابه راهروهای اطلاعاتی به سمت فکر جوانان و نوجوانان بوده، که انوهی از افکار و شبهه‌های گوناگون را وارد ذهن آنان می‌کنند. در این شرایط نمی‌شود به روشهای قدیمی اکتفا نمود (روحانیون سمنان، ۱۳۸۵/۸/۱۷).

«یقیناً به درسهای معمول سنتی که اکنون تدریس می‌شود نیاز است. استفاده از علوم عقلی کلام و فلسفه نیز ضروری است؛ لکن کافی نیستند. امروزه در برنامه‌های کاری باید جریان خلاق فکری‌ای پی‌ریزی شود که پاسخگوی مشکلات و شبهات این عصر باشد. در حوزه‌های علمیه این جریان

شروع شده و باید قوی تر و کامل تر گردد. مرحوم علامه‌ی طباطبایی هم فقیه بود و هم اصولی؛ هم می‌توانست درس خارج فقه و خارج اصول تفصیلی بدهد؛ لکن ایشان در حوزه‌ای مشغول تلاش شدند که نیاز عصر و زمان بود. ایشان پس از مشاهده نفوذ تفکرات و فلسفه کاذب مارکسیستی «اصول فلسفه و روش رئالیسم» را نوشتند و شاگردی چون شهید مطهری را تربیت نمودند» (روحانیون همدان، ۱۳۸۳/۴/۱۵).

۲-۷. تقویت دانش دشمن شناسی (پدافندی)

دشمن ستیزی از مؤلفه‌های اصلی قدرت نرم است. قرآن کریم همواره این نکته مهم را تأکید می‌کند. «أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ» (فتح / ۲۹) برای مبارزه با دشمن نیز لازم است او را شناخت بنابراین می‌توان گفت اولین گام دشمن ستیزی، دشمن شناسی است. هر انسانی برای خوب زیستن، نیازمند دو نوع آگاهی است؛ آگاهی از خوبی‌ها و آگاهی از بدی‌ها. اگر کسی بخواهد در مسیر حق استوار بماند، نیازمند شناخت راه باطل و باطل گرایان است (شریفی، ۱۳۸۹: ۲۰۸) خداوند متعال با دشمن شناسی، راه حق را نشان می‌دهد: «فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَ لَزَوَجِكَ فَلا يُخْرُجَنَّكَمَا مِنْ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى» (طه / ۱۱۷) مقام معظم رهبری شناخت ترفندهای دشمنان را نیز بخشی از دشمن شناسی برمی‌شمرد و می‌فرماید «ملت ایران به همان نسبت که دشمن، روش‌های خود را در توطئه علیه ایران اسلامی پیچیده‌تر می‌کند، باید بر هوشیاری و آگاهی خود بیفزایند و با آمادگی معنوی، فکری، سیاسی و حفظ وحدت و اتصال و ارتباط با یکدیگر، چهره دشمن را در هر لباسی که هست، شناسایی کنند» (بسیج، ۱۳۶۹/۵). و در جای دیگری می‌فرماید «تا میکروب و بیماری را شناسید نمی‌توانید آن را علاج کنید. شناخت نیز نیازمند دانش، درس خواندن، مطالعه کردن و تلاش است، همه این موارد نیز در مجموعه مهارت‌های دینی خلاصه می‌شود» (روحانیون سمنان، ۱۳۸۵/۸/۱۷) «و من امیدوارم که ملت ایران در شناخت دشمن اشتباه نکند» (۱۳۸۰/۸/۲۱).

تحلیل و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی عملیات روانی براندازان برای استحاله نظام اسلامی و قدرت نرم مقابله با آن از منظر مقام معظم رهبری انجام شده است. لذا به منظور دستیابی به مولفه‌های عملیات روانی و قدرت نرم مواجهه و مقابله آفندی و پدافندی با آنها در کلام رهبری به تحلیل مضامین سخنان ایشان پرداخته شده است.

مطابق نظرات مقام معظم رهبری جنگ نرم جایگزین جنگ سخت گردیده‌است و براندازان در تلاشند از طریق عملیات روانی، کنترل افکار را بدست گرفته و ارزش‌های کشور را متناسب با اهداف خویش تغییردهند. اساسی‌ترین هدف آنان نیز استحاله نظام اسلامی است. روش مقابله با جنگ نرم، بهره‌گیری از قدرت نرم است. یکی از مهم‌ترین شگردهای براندازان این است که عزت نفس و عزم راسخ مردم را به صورتی هنرمندانه و نامحسوس تضعیف یا نابود کنند. تحقیر و بی‌ارزش کردن مسلمانان در سطحی جامع با تخریب فرهنگ اسلام و اعتقادات اصیل مردم یا ترویج این تفکر که فرهنگ اسلام و اعتقادات ناشی از آن، عامل عقب ماندگی و ایزوله شدن مردم است، صورت می‌گیرد؛ بطور هدفمند، تلاش می‌شود مبانی فرهنگ اسلامی، یعنی جهان بینی و نظام ارزشی آن، تخریب یا تضعیف شود؛ با تغییر جهان بینی و نظام ارزشی، جامعه دستخوش تطور گردد و سبک زندگی تغییر یابد (گیدنز، ۱۳۹۲، ص ۱۲۰). روشن است که با جهان بینی سکولاریستی، نمی‌توان آداب و رسوم و شیوه زندگی اسلامی را حفظ کرد. قرآن کریم نیز می‌فرماید: «ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ اسَآؤُوا السَّوْآتِي أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَ كَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ» (روم: ۱۰).

مبرهن است که هویت اصیل مردم ایران، هویت دینی و اسلامی است. اصلی‌ترین ویژگی مردم ایران و انقلاب اسلامی نیز التزام نظری و عملی نسبت به دین است، مقام معظم رهبری، دین و مذهب را از مؤلفه‌های امنیت ملی در نظام اسلامی دانسته، معتقدند تشکیک و خدشه در دین به معنای خدشه در امنیت ملی و هویت اصیل مردم ایران است؛ بدین جهت، بعد دینی عملیات روانی دشمنان، علیه نظام اسلامی را می‌باید مهمترین بعد عملیات روانی براندازان برشمرد (شارب و هلوی، ۱۳۸۶: ۳۸) از آنجا که هدف نهایی براندازان، ایجاد تغییر و دگرگونی در نظام اسلامی و جایگزین کردن ساختارهایی با ارزش‌های ضد اسلامی است، عملیات روانی آنان نیز با محوریت تغییر در باورها و رفتارهای اسلامی صورت می‌گیرد. آنان با ایجاد شبهه در مبانی و کارکردهای اسلام، ارزشمندی فرهنگ اسلامی، ایرانی و اعتقادات مورد قبول نظام اسلامی را تخریب نموده با وارونه‌سازی، حق را مضر و باطل را مفید نشان دهند.

یکی دیگر از روش‌های استحاله نظام اسلامی، تشکیک در بنیان‌های حکومت اسلامی، تشکیک در تلاش‌های مسئولین، اختلاف و تفرقه در سطوح مختلف مردم است زیرا اختلاف همواره از قدرت

فردی و جمعی می‌کاهد و زمینه تسلیم و وادادگی را فراهم می‌آورد» «إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيْعًا يَسْتَضَعِفُ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسْذَلِينَ» (قصص: ۴). نکته مهم دیگر این است که دشمن با حیلت‌ها و روش‌های نوین و استفاده از ابزارهای متفاوت، عملیات روانی خود را اجرایی‌کند لذا به دلالت التزامی نیازمند شناخت دشمن، نقشه و راهبردهای آنان هستیم و ضروری است برای تقابل با آنان از روش‌های جدید و خلاقانه استفاده شود بدین جهت مقام معظم رهبری فرمودند: «ملت ایران به همان نسبت که دشمن، روش‌های خود را در توطئه علیه ایران اسلامی پیچیده‌تر می‌کند، باید بر هوشیاری و آگاهی خود بیفزایند و با آمادگی معنوی، فکری، سیاسی و حفظ وحدت و اتصال و ارتباط با یکدیگر، چهره دشمن را شناسایی کنند» (۱۳۸۰/۸/۲۱) این امر نیز با هم‌افزایی جدی اساتید و علماء بهترین نتیجه را خواهد داشت زیرا معرفت‌افزایی، بصیرت‌افزایی و تقویت ایمان دینی در جامعه علاوه بر نیازمندی به تکنیک باید با دانش لازم و کافی پشتیبانی گردد تا جامعه در برابر هجوم اعتقادات، باورها و فرهنگ‌های ناخودی تسلیح گردیده، شاهد روند افزایشی قدرت نرم جامعه و روند فروکاهشی اثرات عملیات روانی براندازان باشیم (انشاءالله).

پیشنهاد

وظیفه دانشمندان و علماء با توجه به قدرت نرم تعریف شده در بیانات رهبری، در این برهه این است که علاوه بر پاسخگویی به شبهات، در جهت تثبیت و تحکیم ایمان دینی گام برداشته با معرفت-افزایی، سطح بصیرت آحاد جامعه را به نحوی معنادار افزایش دهند و برای تحقق این مهم از روش-های خلاقانه و جدید بهره‌برند. بایسته است بسیج محترم اساتید با سیاستگذاری‌های دقیق و بهره-مندی از نظام تشویق، از ظرفیت تمام اساتید بسیجی در اجرای این هدف بنیادی و بزرگ استفاده نماید.

فهرست منابع

- ابیا، حمید و خانی، مهدی (۱۳۹۱). اثر بخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور. مطالعات قدرت نرم، ۲(۷)، ۹-۲۶
- بهمینی، سعید (۱۳۹۴). منطق پاسخ‌دهی قرآن. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
- پارمر، ایندرجیت و کاکس، میشل (۱۳۹۱). قدرت نرم و سیاست خارجی آمریکا: دیدگاه‌های نظری، تاریخی و جدید. ترجمه جواد علی پور. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- شارپ، جین و هلوی، رابرت (۱۳۸۶). جامعه مدنی، مبارزه مدنی. تهران: مرکز مطالعات استراتژیک.
- شریفی، احمد حسین (۱۳۸۸). موج فتنه از جمل تا جنگ نرم. تهران: کانون اندیشه جوان.
- طباطبایی، سیدمحمدحسین (۱۴۱۷ق). المیزان فی تفسیر القرآن، قم: جامعه مدرسین قم.
- طاهری، حبیب‌الله (۱۳۸۵). عقده حقارت و عوامل درمانی در منابع اسلامی. دین پژوهی، ۲(۴)، ۵-۳۰.
- فضل‌الله، محمدحسین (۱۴۱۹ق). تفسیر من وحی القرآن. بیروت: دار الملائک.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۹۲). تجدد و تشخیص (جامعه و هویت شخصی در عصر جدید). ترجمه ناصر موفقیان.
- منصور، محمود (۱۳۶۹). احساس کهنتری. تهران: آسیا.
- نای، جوزف (۱۳۸۳). قدرت نرم، راهبردهای دفاعی. ترجمه محمود عسگری. تهران: بی نا.
- نصیری، معصومه (۱۳۹۸). ساخت و اعتباریابی مقیاس احساس حقارت، ایده‌های نوین روانشناسی. ۳(۷)، ۱-۱۸.
- پیام، رقیه و اقدسی، علی‌نقی (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین سلامت روان و احساس حقارت با اضطراب اجتماعی در دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر ستان میاندوآب. زن و مطالعات خانواده. ۸(۳۶)، ۷-۲۸.
- Hasper, J. (2013). Management of inferior feelings and addictive behaviors. Available at: [www.alfredadler.edu/.../Hasper %20 MP %20](http://www.alfredadler.edu/.../Hasper%20MP%20)
- Mosak, Harold-Michael, P. Maniacci. (1999). A Primer of Adlerian Psychology (The analytic – behavioral – cognitive psychology Adler), London: Routledge
- Shilling, Louis (2003). Perspective on Theories. Translation by Khadijah Arian. Tehran: Etelaat Publishing. (Publication Date In Farsi: 1984)

- Spreber,m. (2000). Psychological analysis of tyranny and autocracy. Translation by Ali Sahebi. Tehran: Adab and Danesh Publishing.
- Taheri, h. (2006). Inferiority Complex and Therapeutic Agents in Islamic Sources. Religious Research Quarterly, (4) 2, pp. 5-30.
- Nye, Joseph (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics, New York: Public Affairs.
- <https://farsi.khamenei.ir/>